

Csáky Zoltán

22 ÉV EMLÉKCSEREPEI
A DUNA TELEVÍZIÓBAN

Egy novemberi délutánon haton-heten ültük körül az asztalt a Világszövetség egykori Benczúr utcai székházában. Csoóri Sándor osztotta meg velünk gondolatait, elképzeléseit az új műholdas csatorna, a Duna Televízió kialakítandó műsorrendjéről. Egyszer csak közbekérdeztet: – Szerintetek az újévi misét, igehirdetést honnan kellene közvetítenünk?

Volt, aki a Debreceni Református Nagytemplomot javasolta, többen a Budavári Nagyboldogasszony-temploma mellett kardoskodtak, én erdélyi kötődésem révén a Gyulafehérvári Szent Mihály-székesegyház mellett tettem le a voksomat. – Úgy van, legyen Gyulafehérvár – zárta le a vitát Csoóri, hiszen a küldetésében elsősorban a határon túli magyarokat megszólító tévének Gyulafehérvárról kellene közvetítenie az újévi misét. És a jelenlévőkkel: Balogh Júliával, Wonke Rezső operatőrrel, Szitányi Zsuzsa vágóval, akik a Panorámától jöttek, valamint Nagy Katalin gyártásvezetővel már a témákat kezdtük egyeztetni, a helyszíneket sorolni, ki hová megy forgatni.

Kis stábunk (Sólyom László operatőr, Mocsáry Zoltán gyártásvezető, mindenes és jómagam) a Duna Tévé első telephelyéről, az óbudai Selyemgombolyítóból indult el portréfilmet készíteni Sütő Andrásról. S bár Székelyföldön késő ősszel általában már havas a táj, hideg szelek fújnak, 1992. november végén, december elején száraz, barnás dombok, falevél sodorta langyos szellő fogadott. Ugyanolyan derűs, szívélyes kézfogással várt

bennünket az író, aki a *kék farkasok* – így hívták Romániában a Szekunyomozóit – zaklatásától menekült hargitai menedékházába, Sikaszóba. Itt írta meg balladai sűrűségű színjátékát, az *Advent a Hargitánt*. Sütő, miközben megmutatta nekünk a menedékház gerendái közé rejtett, és immár megtalált lehallgató-készülék zsinórajait, arra biztatott, hogy a rendszerváltó idő tényeit, tanulságait figyelembe véve arról készítsék filmeket, hogy *van-e magyar jövő* Székelyföldön, Kolozsvárott, Délvidéken, Felvidéken és Kárpátalján. Még csak két esztendővel voltunk a romániai forradalom után, de már felhívta a figyelmemet az új hatalom nacionalista, magyarellenes intézkedéseire: katonai bázist akarnak létesíteni a Madarasi-Hargita, a székelyek szent hegyének 1800 méter magas kilátójára. Emlékszem, a film vágása közben volt egy kis vita arról, hogy Sütő kemény szavai miként hatnak majd az induló televízió karácsonyi ünnepi hangulatában, de Balogh Júlia, a *Közép-európai magazin* felelős szerkesztője határozottan kiállt az egyenes beszéd kimondása, elhangzása mellett.

HAGYMAKUPOLÁS HONFOGLALÁS – SZÉKELYFÖLDÖN

Sütő András méltatlanul elfeledett, *Advent a Hargitán* című színjátékában a kis- és nagyromlás fenyegetettségében élő magyarságról ír. De ott, Sikaszón még egy veszélyre hívta fel a figyelmemet: a görögkeleti egyház székelyföldi terjeszkedésére, melynek célja az egy tömbben élő székelység felrobbantása. Évekkel később, 1998-ban bukkantam rá a következő újsághírré: „Kolozsvár román elitje, a Sarmisegetuza Kulturális Alapítvány és a Keresztény Misszió Ligája – mindkettő a neofasiszta keresztény-nacionalista klub tagja – levélben folyamodott Teoctist pátriárkához, kérve, hogy a Román Ortodox Egyház avassa szentté Corneliu Zelea-Codreanu volt legionárius kapitányt. A Román Ortodox Ifjúság Ligája és a Keresztény Ortodox Diákszövetség pedig közös nyilatkozatban kérte, hogy a kormány vonja vissza a Petőfi-Schiller Egyetem megalakítására vonatkozó határozatát” – volt olvasható a *Brassói Lapokban*. Két esztendőre rá, 2000. március elején két legionárius szórólapot lehetett látni a Kolozs megyei RMDSZ Fürdő utcai székházának kapuján. A Kolozsvári Keresztény Nacionalista Klub fejlécét viselő falragaszon a legionárius mozgalom alapítójának, Corneliu Zelea-Codreanunak a képe alatt ez állt: „Nemet a kolozsvári egyetemre”. Mindeközben az erdélyi magyar napilapokban egyre több

tudósítás foglalkozott a Székelyföldön gomba módra szaporodó görögkeleti katedrálisokkal – ahogyan a filmemben később elneveztem: a hagymakupolás honfoglalással. Különösen a Maroshévízen egyre terjeszkedő, pöffeszkedő ortodox kolostor és annak gazdája, az itt 1994. július 20-án felszentelt Ioan Sălăjan őszentsége, a Kovászna és Hargita egyházmegyék püspökének nyilatkozatai keltették fel érdeklődésemet. Ekkoriban írta Gabriel Andreescu, a román Helsinki Bizottság akkori elnöke: „Miután az etno-kulturális nacionalizmus kimerítette tartalékait, 2000 elején megjelent a csendben felnövekvő és látványosan megugró szélsőséges ortodox nacionalizmus. A hallgatólagosan államvallásnak tekintett ortodoxia székelyföldi terjeszkedése állami segédlettel a nacionalizmus jegyében folyik, minden más egyház ellenében, a görög katolikus egyház beolvasztási vagy kiszorítási kísérletével, a neoprotestáns egyházak diszkriminációjával.”

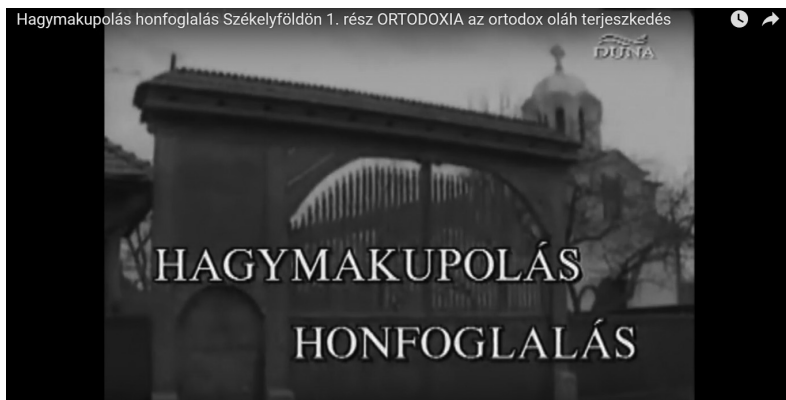
Ezt követően kezdtem kutakodni, tényeket gyűjteni az ortodox egyház székelyföldi terjeszkedéséről, szólásra bírni egyházfőket, papokat, szerzeteseket, vallástörténészt, szociológust. Kínkeserves feladat volt, hiszen legszívesebben azt mondaná az ember: nőjön szabadságában a hit, éljen jogával az egyház. Még a székely atyafinak is igaza van: inkább templomba, mint kocsmába járjon a nép. A nép viszont a hegyeken túlról jön és települ be az új templomok köré, hogy a színmagyar területekre bevándorolva megteremtse a nemzetállami többséget. Ráadásul itt vallási szándék és össznemzeti, avagy hatalmi

Az ortodoxia vidrăușegi szentélyében

cél egybeesik. Ravasz stratégiával kitervelt és végrehajtott terjeszkedésről, végső soron misszióról van szó. A számok nyelvén: egy évtized alatt 120 ortodox templomot építettek vagy újíttak fel Hargita és Kovászna megyében. Szimbolikus területfoglalás zajlik tehát. És akkor még nem szóltunk a fa- és barokk kőtemplomok uralta erdélyi tájakon megjelenő, többnyire bizánci stílusú bazilikák „marketingfogásáról”, azok tájmódosító jellegéről. Ezek várható hatását találóan fogalmazta meg a dokumentumfilmben Czirják Árpád érseki helynök: „Valószínűnek tartom, hogy miután Erdélyt kolostorokkal, ortodox templomokkal körbetelepitik, azután akarják meghívni a pápát, hogy csodálja: lám milyen gyönyörű ez az ősi román föld.”

A *Hagymakupolás honfoglalást* 2001 februárjában mutatta be a Duna Televízió. Rá egy esztendőre a film operatőrével, Marossy Gézával erdélyi körútra indultunk: Kolozsvárott, Marosvásárhelyen, Csíkszeredában, Sepsiszentgyörgyön, Gyulafehérváron zsúfolásig megtelt termekben, izzó légkörben lezajlott beszélgetések voltak. Csíkszeredában a Sapientia előadóterméből az utcára akart vonulni a fiatalság. Lányi Szabolcs rektor hűtötte le a kedélyeket. A film kiváltotta jogos felháborodásra számítottunk, arra viszont nem, hogy váratlan kísérőink lesznek a bemutató-körúton. A kolozsvári Continental vendéglőben figyeltünk fel két sötét alakra, akik aztán az előadó-körút valamennyi szálláshelyén jelen voltak a szállodák vendéglőiben. Főlöszeges volt, hiszen a bukaresti és az erdélyi román sajtó véres szájjal, a román állammal szembeni kihívásként tálalta a *Hagymakupolás honfoglalást*. Egészen más fogadtatásban volt része, más visszhangja volt a University London East European karán, ahol angol nyelvű változatán vitatkoztak Schöpflin György hallgatói. Tizenhat évvel a dokumentumfilm bemutatása után (bár csökkent Romániában és a Székelyföldön a templomépítési boom) a legújabb hírek arról szólnak, hogy Kovászna és Komandó területére kolostort és szerzetesi központot tervez az ortodox egyház. Többször nekirugaszkodtam filmünk folytatásának, szinopszisokat írtam, stábot toboroztam, gyártási költségért kilincseltem – mindhiába. „Csáky tehetséges riporter, elszánt manipulátor” – írta a film kapcsán évekkkel ezelőtt a pesti liberális sajtó egyik megmondó-embere. Úgy látszik, mégsem vagyok az, nem tudtam meggyőzni főnökeimet a dokumentumfilm folytatásáról.

A nagy visszhangot kiváltó dokumentumfilm főcíme

VÖRÖSBOROS FOGADÁS A STÚDIÓBAN – RIPORTERI KUDARCOK

1993. augusztus 22., a *Heti Hírmondó* első adása. Az elsősorban kulturális televízió közéleti-politikai háttérműsorában arra törekedtünk, hogy ne politikai igény, hanem media-vélemény kapjon hangsúlyt a megszólalók: politikusok és közvélemény-formálók részéről. A közéleti magazin fókuszába a nemzetpolitikát állítottuk, a határon túli magyarság sorskérdéseit. Alapító főszerkesztője, majd műsorvezetője, szerkesztője voltam a HH-nak, olyan kiváló kollégákkal, mint Tótfalusi István, Mucsányi János, Mátay László, Farkas Emese, Papp Zsolt. A vasárnap esténként 18 órakor kezdődő 60 perces műsor gyakori vendégei voltak államfők, kormányfők, miniszterek, pártok képviselői. Bár tájékoztatási igazgatónk, Hanák Gábor kérése viccesen az volt, hogy: „Ne bántsatok őket, érezzék jól magukat”, a műsor – kritikusai szerint is – tárgyilagos és kiegyensúlyozott maradt. És hogy nem voltunk kimondottan lojálisak az éppen regnáló hatalom képviselőivel, az is bizonyítja, hogy kaptunk hideget-meleget, feljelentett minket a médiahatóságnál a kiscgazdapárt harsogó elnöke, az MDF elnökasszonya, a Gyurcsány-kormány minisztere, és adásunk idején a Mészáros utcai székház előtt tüntettek a MIÉP képviselői. Sára Sándortól viszont egy rossz szót sem hallottunk. Sára mindig dolgozószobájában nézte az adást, majd lejött, keményen kezet fogott velünk, a szemünkbe nézett. A tévében az a mondás járta, hogy politikus csak

a Mészáros utcai székház előtti telefonfülkéig jut el, személyesen nem találkozik, nem tud hatni Sára autonóm személyiségére. Talán egyszer tett kivételt konok kapitányunk. 1994 tavaszán az Antal-Boross-kormányt, mely létrehozta a Duna Televíziót, leváltották a szavazók. Augusztus végén Horn Gyula volt a *Heti Hírmondó* vendége. Óriási várakozás, izgalom előzte meg jöttét: megmaradunk, kapunk pénzt a költségvetésből? Sára és Lugossy Laci, mindketten filmszakemberek, kitalálták, hogy az ütött-kopott Róna utcai székház folyosójára egy hatalmas vörös szőnyeget terítenek, a bejárattól a felvétel stúdió ajtajáig. A műsorba filmbejátzásokot szerkesztettünk: a világ négy égtáján élő magyarok vallomásait a Duna Tv-ről. Az én feladatam az volt, hogy alkalmas pillanatban a miniszterelnöknek feltegyem a kérdést: mi a szándékuk a Duna Televízióval? Horn hosszasan sorolta új kormánya terveit, és láttam rajta, imponál neki, hogy ország-világ előtt ecsetelheti a szocialista-szabaddemokrata kormány szándékait. Az adás vége felé jártunk, amikor az utolsó bejátzás alatt Sipos Sarolta, Sára mindenese egy cédulát csúsztatott a kezembe: Zoli, tedd már fel a kérdést, különben megbánod. És feltettem a kérdést, Horn Gyula pedig megnyugtatót minket és a Duna Televízió nézőit: lesz pénz a költségvetésből küldetésünk teljesítésére.

A Hírmondó történetéhez tartozik a Kovács Lászlóhoz köthető hírhedt, vörösboros fogadás. 2002 márciusában, a választási év hajrájában vagyunk. Az előző év decemberében jött létre az Orbán-Năstase megállapodás a státustörvényről, melynek értelmében a román állampolgárok nemzetiségi hovatartozástól függetlenül vállalhatnak munkát Magyarországon. Az MSZP 22 millió román munkavállaló érkezésével riogatott, több bejátzással is készültünk a műsorban. Erdélyi magyarok, románok mondták el: nem jönnek Magyarországra, inkább Olaszországban, Spanyolországban vállalnak munkát. Az MSZP elnöke nem tágitott, mondta a párt mantráját. Elszakadt bennem a cérna, és visszaélve a műsorvezető szerepével, fogadást ajánlottam az MSZP elnökének: a tét egy üveg egri vörösbor, hogy nemhogy milliók, de ezren sem jönnek Romániából munkát vállalni. Kovács László nem adott rá kezet, a műsor véget ért, s valóban nem jöttek tömegével romániai munkavállalók, de a vörösboromat sem kaptam meg.

Igaztalan lennék Kovács Lászlóval szemben, ha nem említenék meg egy másik történetet, amikor kisegített a bajból. A 2000-es évek

közepén az ország határain túl is egyre terjeszkedő MOL töltőállomásokot hozott létre nemcsak Erdélyben, de a Kárpátokon túl, Ó-Romániában is. A bukaresti sajtóban vad hangulatú írások jelentek meg arról, hogy a MOL valójában üzemanyag-tartalék funkciót szán az országba majdan bevonuló honvédségnek. Interjút kértem, és igenlő választ kaptam Radu Vasile miniszterelnök kabinetirodájától. Bukarestbe utaztam, kora délutánra ígérték az interjút, este vissza. Az elnöki iroda előtt várakoztunk a stábbal, délután 5 órakor az irodával szembeni liftből egy nemzetközi delegáció lépett ki, Kovács László vezetésével. – A főszerkesztő úr mit keres itt? – kérdezte Kovács. Mondom, dolgozni jöttem, de ha fél óra múlva nem jutok be a kormányfőhöz, interjú nélkül térek haza, mert közben elmegy a repülőgépem. – Húsz perc elég lesz? – kérdezte. – Elég – mondom, és bejutottam Radu Vasilehez, aki erdélyi, szebeni származású volt. Irodájának falai tele voltak a görögkeleti vallás ereklyéivel. Mikor megtudta, hogy magyarországi műholdas csatornának kell interjú adnia, bevallotta, Jókai a kedvenc magyar írója, olvasta már a *Szegény gazdagokat*, és megkért, ha tudunk még ezenkívül román nyelvre lefordított Jókai-regényről, küldjük el neki. A bukaresti sajtó riogatását a MOL-kutakról rémhírterjesztésnek, kitalációnak tartotta. Kovács Lászlónak azóta is köszönöm a létrejött interjút.

A következő bukaresti államelnöki interjú sikertelenségén, kudarcán már az MSZP elnöke, a volt külügyminiszter Kovács László sem tudott volna segíteni. 2005-ben történt, köztársasági elnöki beiktatását követően Sólyom László már az első években számos tanácskozást tartott a külhoni magyarság képviselőivel az őket érintő sorskérdésekről. Kezdeményezőként lépett fel a szomszédos államok vezetőivel tartandó kapcsolatokban is. 2006. február 6-án Bukarestben került sor a román államfővel való találkozásra. Traian Băsescu kabinetirodájától megkaptam a lehetőséget exkluzív interjú készítésére. A találkozót megelőző este érkezünk meg Marossy Géza operatőrrel a román fővárosba, a Gara de Nord közelében foglaltunk szállást. Megcsodáltuk a felújított, tükörtisztaságú Északi pályaudvart, majd egy hatalmas virágcsokrot vettünk a kabinetfőnöknőnek. Az elnökök találkozájára a Cotroceni negyedben lévő volt Királyi Palotában került sor. Átadtam a titkárnőnek a virágcsokrot, bevezettek minket a Salonul Albastruba (vagyis a Kék szalonba), Géza felállította a kamerát, elhelyezte egymással

szemben a két fotelt. A sajtótájékoztató kezdetén bejelentették, hogy csak két-két kérdésfeltevésre van lehetőség, utána a román elnök exkluzív interjút ad a Duna Tv-nek. Sólyom László szolt elsőként, elmondta, örvendetes a magyar-román kapcsolatok fejlődése, de Európa számos kisebbségéhez hasonlóan a Romániában élő több mint egymillió őshonos magyar kisebbséget is megilleti nem csupán a személyi és kulturális, hanem a területi autonómia is. A teremben ekkor már érezhető volt a feszültség. Traian Băsescu válasza rövid volt, megköszönte a látogatást, és kijelentette: Románia kisebbségi modellje jó, országa nem fogad el más mintát, csak azt, amit maga dolgoz ki. A Székelyföldön zajló népszavazások az autonómiáról alkotmányba ütköznek, a román állam habozás nélkül fel fog lépni ellenük. Már ekkor rosszat sejtettem. Nem emlékszem, hogy kezet fogtak volna, a sajtótájékoztató véget ért, egy kedves hölgy jött, és a fülembe súgta: Băsescu államelnöknek sürgős dolga van, már el is hagyta a Palotát. A valamikor királyi folyosókon stand-up-ba vágtam magam, és elmondtam a történeteket. A román kollégák becsületére legyen mondva, sorra adtam az interjúkat a bukaresti tv-csatornáknak. A Băsescu-Sólyomcsörte két év múlva Budapesten folytatódott. A Budavári Köztársasági Palotában megtartott sajtótájékoztatón arra a kérdésre, hogy mikor kapnak a székelyek Romániában területi autonómiát, Băsescu elnök egyetlen szóval válaszolt: „Niciodată”. Sohasem.

MESTEREIM

Szerencsésnek mondhatom magam, a Duna Televízióban (több mint két évtized alatt) szinte minden tv-műfajt kipróbáltam, kipróbálhattam. Voltam bemondó, közéleti és szórakoztató műsorok vezetője, készítettem riportokat, portrét, dokumentfilmeket. Megismerhettem a nyugati magyarság még élő jeles személyiségeit, forgathattam Amerikában, Ohióban, Lake Hope-on, az ott élő magyarok baráti találkozóján, a svédországi Ljungby-ban, ahol valóságos székely kapus utcasor fogadja az arrajárót. Élőben közvetítettük a felvidéki Galántán a magyar oktatásért, iskoláért tüntetőket, megkönnyeztük (nézőinkkel együtt) az évtizedek óta elzárt gyimesi csángók találkozóját a pünkösdi táján immár rendszeresen odalátogató zarándok-vonatok utasaival. A nyugati magyarság egyetlen, de már nem létező kollégiumában, a németországi Kastl-ban egy forgatás alkalmával arra voltam kíváncsi, mik

szeretnének lenni, kit tartanak példaképüknek a diákok. – És a szerkesztő úrnak – kérdezett vissza egyikük – kik voltak a mesterei? Kik voltak a mestereim? Kolozsvári egyetemi éveim alatt mély hatással volt rám Kós Károly transzszilván humanizmusa, egyenes beszéde, cselekvésre biztató életműve. Bodor Pál 10 évig volt főszerkesztőm Bukarestben, aki a fogalmazás cizelláltságából sosem engedett. „Addig vagy riporter, amíg kíváncsi vagy a veled szemben ülő gondolataira” – mondta. A fegyelmet, a csoportmunkát, a tévés-filmes mesterség iránti alázatot Sára Sándortól tanultam.

43 évnyi tévés-rádiós újságírói pályámon két televíziónak: a Bukaresti Magyar Adásnak és a Duna Televízióknak voltam alapító tagja. Az előbbinél 14 évet, az utóbbinál 22 esztendőt szolgáltam. 1984. január 12-én hétfőn, amikor Marosvásárhelyről felutaztam Bukarestbe, Józsa Erikával együtt levezetni az adást, kollégáim azzal fogadtak: miért jöttél, a pénteki német nyelvű műsor sem került képernyőre, beszüntették, magyar adás sem lesz. A diktatori intézkedésnek azóta sem került elő írásos nyoma, bizonyítéka. 2015. január 12-én hétfőn a sminkszobából a *Kívánságkosár* stúdiójába igyekeztem, adásmenettel a kezemben, amikor megállított a szerkesztő: – Zoli, jól vagy? – Jól vagyok, miért ne lennék? – Hát csak éppen nem vezetheted le a műsort,

mert a vezérigazgató nem írta alá a szerződésedet.
– Nem baj, majd aláírja.
– Sajnos, nem fogja aláírni, már felkértük Klement Zolit a helyettesítésedre.

Felmentem a szerkesztőségi szobába, kipakoltam holmijaimat az asztalfiókból, lezártam a számítógépet. Kiléptem a Kunigunda utcai épület kapuján.

Ennyi volt? Ennyi volt. Tévém. Életem.

*Forgatásra készen: a szerkesztő,
Marossy Géza operatőrrel*